

Discipliniranje otrok v družini – načini, stališča in medgeneracijske povezave

*Saša Poljak**

Frančiškanski družinski inštitut, Ljubljana

Povzetek: Starši uporabljajo različne načine discipliniranja otrok v družini. Namen raziskave je preučiti načine, stališča in medgeneracijske povezave načinov discipliniranja otrok v družini. Sto trije starši so ocenjevali svoje načine discipliniranja otrok, stališča do načinov discipliniranja, kontekst doživljanja, oceno izvršitve discipliniranja in načine discipliniranja matere in očeta, ko so bili stari 10 let. Več kot polovica staršev poroča o uporabi vsaj ene oblike telesne kazni oziroma vsaj ene oblike psihičnega nasilja kot načina discipliniranja otrok v družini. Kaznovalni načini discipliniranja se povezujejo z doživljanjem partnerskega konflikta v družini, neučinkovitostjo, s stresom ter z impulzivnim načinom odzivanja ob discipliniranju otrok. Sprejemljivost tako kaznovanih kot nekaznovanih načinov discipliniranja se pozitivno povezuje s pogostostjo uporabe teh načinov discipliniranja otrok v družini. Predstavljena raziskava kaže možnost, da uporaba določenega načina discipliniranja otrok v družini ne pomeni nujno tudi izkušnje takega discipliniranja v otroštvu. Telesno kaznovanje se povezuje z izkušnjo drugih načinov kaznovanega discipliniranja v otroštvu, predvsem z načini discipliniranja, ki jih je uporabljala mati.

Ključne besede: disciplina, stališča, medgeneracijski odnosi, družina

Disciplining the children – ways of doing it, standpoints and generational relations

Saša Poljak

Franciscan Family Institute, Ljubljana, Slovenia

Abstract: Parents use different ways of disciplining the children in the family. The purpose of the research is to study ways, attitudes and intergenerational relations between disciplining the children in the family. One hundred and three parents appraised their ways of children disciplining, their attitudes towards the ways of disciplining, the context of experiencing, modes of implementing discipline and ways of disciplining of their mother and father when they were 10 years old. More than half of the parents describe the use of at least one of the ways of physical punishment respectively, at least one of the ways of psychological violence as a way of disciplining children in the family. Punishment ways of disciplining are connected with the experience of spousal conflict in the family, ineffectiveness, stress and the impulsive way of a response due to children disciplining. The acceptability of punishment and non-punishment ways of disciplining are positively connected with the frequency of use of this ways of disciplining. The research presented here shows a possibility that the use of a certain way of disciplining children in the family does not necessarily have a connection with a similar disciplining

*Naslov / Adress: Saša Poljak, Frančiškanski družinski inštitut, Prešernov trg 4, 1000 Ljubljana, E-mail: sasa.poljak1@guest.arnes.si

experience in the childhood. Corporal punishment is connected with the experience of other ways of punitive disciplining in the childhood, especially with the ways of disciplining used by mother.

Key words: discipline, attitudes, intergenerational relations, family

CC = 2956

Razmišljanje o načinih discipliniranja otrok v družini je spodbudilo sprejetje Priporočila 1666 o Vseevropski prepovedi fizičnega kaznovanja otrok Parlamentarne skupščine Sveta Evrope (Council of Europe, 2004) in pri nas sprejetega zakona o preprečevanju nasilja v družini (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Priporočilo poziva vse države, ki so ratificirale Konvencijo Združenih narodov o pravicah otrok, da z zakonom prepovedo vse oblike fizičnega kaznovanja otrok v družini (Council of Europe, 2004). Slovenija je korak k ničelni toleranci do nasilja v družini naredila v letu 2008 s sprejetjem zakona o preprečevanju nasilja v družini. Omenjeni zakon ne dopušča nobenega ravnanja (oziroma kaznovanja), ki v otroku vzbuja strah, bolečino, ponižanje, občutke manjvrednosti oziroma ogroženosti (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Tako ravnanje je v zakonu opredeljeno kot fizično oziroma psihično nasilje, ob čemer so organi in organizacije dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtve (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Vprašanje, na katero bo treba odgovoriti, je, ali je vsakršno telesno kaznovanje otrok v družini fizično nasilje. Pravni strokovnjaki spodbujajo k razmisleku o posledicah prepovedi fizičnega kaznovanja in mnogi opozarjajo na dejstvo, da zakonska prepoved kaznovanja v družini posega v pravico posameznika do zasebnosti (Filipčič, 2007; Pavlovič, 2007). Telesno kaznovanje je le najbolj izstopajoč kamenček v mozaiku, ki predstavlja diskusijo o načinih discipliniranja otrok v družini in je izhodišče za nadaljnje raziskovanje. Naš namen pa je zajeti čim širši kontekst discipliniranja otrok v družini.

Discipliniranje nasproti kaznovanju

Med razpravljanjem o vzgojnih ukrepih staršev v družini se tako ne moremo ustaviti le ob fizičnem kaznovanju, ampak ga je treba umestiti v širši kontekst discipliniranja. O opredelitvi discipliniranja oziroma kaznovanja otrok v družini in o določitvi ločnice med njima (če ta sploh obstaja) si strokovnjaki niso enotni. Če izhajamo iz kaznovanja kot nečesa, kar je določeno za kršilca kakih norm, zahtev in iz discipliniranja, kot navajanje koga na disciplino oziroma na podrejanje pravilom, predpisom (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2008), lahko postavimo časovno ločnico med kaznovanjem in discipliniranjem. Kaznovanje tako lahko razumemo kot posledico kršenja norm, discipliniranje pa kot predhodno delovanje, da bi v čim večji meri preprečili kršenje pravil.

Pri vzgoji otrok te ločnice ne moremo vedno jasno postaviti. V preteklosti se je discipliniranje enačilo s kaznovanjem (Straus in Fauchier, 2007), danes pa vedno več avtorjev govori o kaznovanju kot enem izmed načinov discipliniranja otrok v družini (Socolar, Savage in Evans, 2007; Socolar, Savage, Keyes-Elstein in Evans, 2005; Straus in Fauchier, 2007). Discipliniranje v vzgoji opredelimo kot metodo za učenje samokontrole in prilagojenega, sprejemljivega vedenja (Papalia, Olds in Feldman, 2008), pri čemer starši uporabljajo tako kaznovalne kot tudi nekaznovalne ukrepe (Socolar idr., 2007; Socolar idr., 2005; Straus in Fauchier, 2007). Discipliniranje otrok je tako preventivno kot korektivno delovanje staršev, s čimer ti poskušajo popraviti zaznano neprimerno vedenje pri otroku (Straus in Fauchier, 2007). Discipliniranje otrok pomenijo naslednji ukrepi: telesna kazen, odvzem privilegijev, psihološko nasilje, kazenske zadolžitve, restitutivni ukrepi, preusmerjanje pozornosti, pojasnjevanje in učenje, prezrtje neprimerne vedenja, nagrada, nadziranje (Socolar idr., 2007; Socolar idr., 2005; Straus in Fauchier, 2007). Telesno kaznovanje je opredeljeno kot metoda kaznovalnega discipliniranja. Predvidevanje, da kaznovanja ni več med vzgojnimi ukrepi staršev, je, kot kažejo številne raziskave, napačno (Kornhauser in Pleterski-Rigler, 2007; Socolar idr., 2007; Straus, 1994). Kaznovalni ukrepi pomenijo fizično zlorabo, ko povzročijo vidno telesno poškodbo (Gershoff, 2002; McLoyd, Kaplan, Hardaway in Wood, 2007; Straus, 1994). Kot smo že omenili, pa naša zakonodaja opredeljuje fizično nasilje, ki zajema tako ukrepe s fizičnimi posledicami kot tudi tiste, katerih posledica je strah, bolečina oziroma ponižanje brez vidnih poškodb (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008).

Razširjenost posameznih ukrepov discipliniranja

Forum zoper telesno kaznovanje otroka v družini pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije je v letih 2004 in 2005 v Sloveniji opravil raziskavo med 1223 starši osnovnošolskih otrok, ki je pokazala, da je bilo 68,5 % staršev v otroštvu tepenih, da je najpogostejši ukrep (v 87,2 % primerov) ob neprimernem vedenju otrok pogovor, da 33,5 % staršev telesno kaznuje otroka enkrat letno, da 11,4 % staršev telesno kaznuje enkrat mesečno, da je po mnenju 86,6 % očetov in mnenju 88,9 % mater primerno uporabiti telesno kazen, kadar otrok ogroža sebe ali druge oziroma se grdo vede (Kornhauser in Pleterski-Rigler, 2007). Omenjena raziskava za naš prostor omogoča dober vpogled v načine discipliniranja otrok v družini in je pomembno izhodišče za nadaljnje raziskovanje.

Raziskava v Združenih državah Amerike je pokazala, da vsaj eno obliko blažje oblike psihičnega nasilja (vpitje, kričanje, grožnja s tepežem) uporablja kar 90 % staršev pri otrocih, starih do dve leti, 98 % staršev pri otrocih, starih od dve do pet let, in 90 % staršev pri otrocih, starih med 6 in 17 let (Straus in Field, 2003). V preteklem letu je 35 % staršev uporabilo pri malčkih vsaj eno izmed oblik kaznovalnega discipliniranja, 94 % pri otrocih, starih 3–4 leta, 50 % pri otrocih, starih 12 let, 33 %

pri otrocih, starih 14 let, in 13 % pri otrocih, starih 17 let (Straus in Stewart, 1999). Starši najstnikov, ki uporabljajo kaznovalne ukrepe, jih v povprečju uporabijo šestkrat v letu, hujše oblike kaznovalnih ukrepov (kot je tepež s predmetom) so najpogostejše pri otrocih med 5. in 12. letom starosti, kjer je pogostost 28-odstotna (Straus in Stewart, 1999). Na področju razširjenosti nekaznovalnih ukrepov discipliniranja pa tuje raziskave kažejo naslednje rezultate: spremljanje, besedna komunikacija in preusmeritev pozornosti so najpogostejši načini discipliniranja pri otrocih, povprečno starih 16 mesecev, spremljanje, besedna komunikacija in učenje pa so najpogostejši načini discipliniranja pri otrocih, povprečno starih tri leta (Socolar idr., 2007).

Posledice posameznih načinov discipliniranja v družini

Raziskave, ki iščejo možne posledice predvsem kaznovalnih načinov discipliniranja, so mnogokrat izhodišče za diskusijo o legitimnosti posameznih oblik discipliniranja. Korelacijska strategija raziskovanja govori o možni povezavi kaznovalnih načinov discipliniranja z otrokovim vedenjem, pri čemer vedno ostaja vprašanje, ali otrokove značilnosti vplivajo na načine discipliniranja ali načini discipliniranja oblikujejo otrokove vedenjske, čustvene in miselne poteze (Gershoff, 2002) oziroma ali je možen še kak tretji dejavnik, ki vpliva tako na načine discipliniranja kot na otrokovo vedenje, čustva in misli. Raziskave kažejo pozitivne povezave med pogostostjo kaznovalnih načinov discipliniranja otroka v družini in razvojem vedenjskih težav (Aucoin, Frick in Bodin, 2006; Gershoff, 2002; Lynch idr., 2006; Mulvaney in Mebert, 2007; Straus, 1994), antisocialnega vedenja (Grogan-Kaylor, 2004; Harper, Brown, Arias in Brody, 2006; Straus in Mouradian, 1998; Straus, Sugarman in Giles-Sims, 1997) in čustvenih težav (Aucoin idr., 2006; Harper idr., 2006; MacMillan idr., 1999) pri otroku. Pri tem pa je treba poudariti, da večina raziskav izhaja iz težjih oblik telesnega kaznovanja in ne zajema šeškanja, psihičnega kaznovanja in drugih oblik discipliniranja (Larzelere, 2000). Pogostost »lažjih« oblik kaznovalnih načinov discipliniranja (npr. šeškanja in klofutanja) je zelo šibko povezana z negativnimi posledicami za otrokov razvoj (Deater-Deckard, Lansford, Dodge, Pettit in Bates, 2003; Lynch idr., 2006), zato je nujno ločevati kaznovalne načine discipliniranja, ki jih lahko opredelimo kot fizično zlorabo, in kaznovalne načine discipliniranja, kjer ne gre za fizično zlorabo oziroma kjer posledica ni vidna telesna poškodba. Tako nasprotniki zakonske prepovedi fizičnega kaznovanja v družini navajajo stališče, da ni zadostnih dokazov, s katerimi bi lahko zaključili, da vsako telesno kaznovanje nedvoumno povzroči škodljive posledice za otrokov razvoj (Baumrind, Larzelere in Cowan, 2002; Larzelere, 2000; Oddone Paolucci in Violato, 2004; Trumbull, Larzelere, Wolraich in Trumbull, 1999). Zagovorniki zakonske prepovedi fizičnega kaznovanja pa se sklicujejo na raziskave, ki dokazujejo pozitivno povezavo med pogostostjo kaznovalnih ukrepov in depresivnimi simptomi, tesnobnimi motnjami, odvisnostmi, tudi kadar gre za kaznovalne oblike discipliniranja brez vidnih telesnih poškodb (MacMillan idr., 1999; McLoyd idr., 2007; Mulvaney in

Mebert, 2007). Hkrati pa je v ospredju vedno bolj tudi izhodišče, da pri raziskovanju posledic kaznovanja ne smemo izhajati le iz načinov discipliniranja, ampak je treba upoštevati celoten kontekst, v katerem se določeni načini discipliniranja odvijajo (Aucoin idr., 2006; Gunnoe in Mariner, 1997; McLoyd idr., 2007; Socolar idr., 2005; Straus in Mouradian, 1998). Pozitivna povezava med pogostostjo šeškanja in depresivnimi simptomi otroka je močnejša pri otrocih, katerih matere kaznovalnih ukrepov discipliniranja ne podpirajo kot primernih načinov ukrepanja (McLoyd idr., 2007). Impulzivno odzivanje na neprimerno vedenje otroka in občutek izgube kontrole nad situacijo sta pozitivno povezana z razvojem simptomatičnega vedenja pri otroku (McLoyd idr., 2007; Straus in Mouradian, 1998).

Dejavniki tveganja in medgeneracijske povezave pri načinih discipliniranja

Odločitev za način discipliniranja otroka v družini je odvisna od širšega konteksta, ki zajema značilnosti otroka, staršev, družine in posamezne situacije (Gunnoe in Mariner, 1997; Socolar idr., 2005). Tudi na tem področju se večina raziskav nanaša na telesno kaznovanje in ne zajemajo drugih kaznovalnih ukrepov discipliniranja. Za telesno kaznovanje otroka se starši pogosteje odločajo, če je otrok vedenjsko problematičen (Grogan-Kaylor in Otis, 2007; Holden, Miller in Harris, 1999; Socolar idr., 2005; Woodward in Fergusson, 2002) in če so bili sami podvrženi fizičnemu kaznovanju (Deater-Deckard idr., 2003; Douglas, 2006; Holden idr., 1999; Lunkenheimer, Kittler, Olson in Kleinberg, 2006; Socolar idr., 2005). Poleg tega so dejavniki tveganja pri uporabi fizičnega kaznovanja tudi zgodnje materinstvo, stres v družini, konflikt v zakonski zvezi, medstarševsko nasilje in nestabilnost v družini (Woodward in Fergusson, 2002).

Nedavno opravljena raziskava o medgeneracijskem prenosu poleg prenosa stališč do kaznovanja iz izvorne družine na vzgojo otrok kaže tudi na pomembne razlike med moškimi in ženskami (Lunkenheimer idr., 2006). Izkušnje s fizičnim kaznovanjem iz otroštva se neposredneje prenašajo pri materah in manj neposredno pri očetih, saj zadovoljujoč odnos v zakonski zvezi omeji prenos vzorca kaznovanja pri očetih, pri materah pa ne (Lunkenheimer idr., 2006).

Stališča do načinov discipliniranja v družini

Stališča staršev pomembno določajo načine posameznih načinov discipliniranja (Holden idr., 1999; McLoyd idr., 2007). Raziskave se nanašajo predvsem na telesno kaznovanje in kažejo na dejstvo, da starši, ki uporabljajo telesno kaznovanje, močnejše verjamejo, da ta spodbuja učenje otrok in da ti starši pogosteje poročajo o neprimernem vedenju otroka (Holden idr., 1999). Telesno kaznovanje je sprejemljivejše za predšolske otroke (Flynn, 1998) in ga bolj podpirajo moški (Douglas, 2006; Flynn, 1998) ter je sprejemljivejše za posameznike, ki so bili v otroštvu izpostavljeni nasilju oziroma fizičnemu kaznovanju (Deater-Deckard idr., 2003; Douglas, 2006; Woodward

in Fergusson, 2002). Pri ženskah je odobravanje fizičnega kaznovanja povezano s pogostostjo fizičnega kaznovanja njihovih mater, pri moških pa zaznana grobost pri kaznovanju v otroštvu lahko napoveduje odobravanje fizičnega kaznovanja (Lunkenheimer idr., 2006).

Tudi stališča strokovne javnosti kažejo na podobna izhodišča. Pri svetovanju o discipliniranju otrok strokovnjaki staršem, kadar pokličejo na pomoč, svetujejo o primernosti uporabe fizične kazni glede na svojo zgodovino in osebne izkušnje ter pogosteje priporočajo telesno kazen za mlajše otroke in za otroke s hujšimi vedenjskimi odkloni (Schenck, Lyman in Bodin, 2000). Etičnega kodeksa, ki bi urejal stališče do posameznih načinov kaznovalnega discipliniranja otrok v družini, ni, kar pomeni, da strokovnjaki, ki pri svojem delu svetujejo staršem pri vzgoji in discipliniranju otrok, izhajajo iz osebnih stališč. Strokovnjaki, ki so bolj poučeni o raziskavah na področju negativnih posledic fizičnega kaznovanja, bodo do tega načina discipliniranja kritičnejši in ga bodo staršem manj pogosto priporočili (Schenck idr., 2000). Z vedno pogostejšimi raziskavami o škodljivosti fizičnega kaznovanja strokovnjaki tudi blažje oblike kaznovalnega discipliniranja, kot so šeškanje in tresenje, ocenjujejo kritičneje, kot so te oblike ocenili strokovnjaki pred tridesetimi leti (Whitney, Tajima, Herrenkohl in Huang, 2006). Temelj za oblikovanje enotnega strokovnega stališča do načinov kaznovalnega discipliniranja otrok v družini je leta 1998 podala ameriška akademija za pediatrie (American Academy of Pediatrics), ki je oblikovala izhodišča za svetovanje staršem o učinkovitem discipliniranju otrok (Guidance for Effective Discipline) (American Academy of Pediatrics, 1998). Priporočila, ki izhajajo iz aktualnih raziskav o učinkovitosti posameznih načinov discipliniranja in njegovih posledicah, usmerjajo pediatrie, da staršem svetujejo, naj za odgovor na neželeno vedenje pri otroku uporabljajo druge načine discipliniranja kot telesno kaznovanje (American Academy of Pediatrics, 1998). Ta dokument kaže na težnje strokovne javnosti k bolj strogemu stališču do fizičnega kaznovanja otrok v družini, stališča do drugih oblik kaznovanja pa ostajajo del osebne presoje. Ozaveščeni strokovnjaki, ki dosledno podajajo sporočila staršem o nedopustnosti fizičnega kaznovanja otrok v družini, pa so lahko tudi učinkovitejše in primernejše orodje države pri omejevanju fizičnega kaznovanja, kot bi bila zakonska prepoved (Pavlovič, 2007).

Raziskava, predstavljena v nadaljevanju, izhaja iz prej omenjenih izhodišč. Diskusija o dopustnosti in celo pobuda o zakonski prepovedi fizičnega kaznovanja otrok v družini postavlja potrebo po sistematičnem pregledu načinov discipliniranja otrok v družini v našem prostoru. Za dosledne zaključke o posledicah uporabe posameznih načinov kaznovanja otrok v družini so potrebne eksperimentalne študije, kar je na področju raziskovanja vzgoje otrok etična dilema. Najdoslednejši so tako zaključki longitudinalnih raziskav, ki pa jih je na tem področju premalo. Načinov discipliniranja na tem mestu ne bomo vrednotili s stališča posledic, ampak s stališča konteksta, v katerem se odvijajo.

Med pregledom literature je bila ugotovljena kompleksnost pojava

discipliniranja otrok v družini. Raziskava, ki je predstavljena v nadaljevanju, poskuša podati pomemben prispevek k raziskovanju načinov discipliniranja v našem okolju in medgeneracijskim prenosom vzorcev. Predpostavljam, da bo raziskava potrdila podatke (Kornhauser in Pleterski-Rigler, 2007) o razširjenosti kaznovanih načinov discipliniranja. Predpostavljam, da so posamezni načini discipliniranja povezani z določenimi lastnostmi staršev, s stališči do discipliniranja in z izkušnjami z discipliniranjem iz otroštva. Z dozdajšnjimi raziskavami je bilo dokazano, da sta kontekst kaznovanja in kontekst doživljanja povezana z odločitvijo za telesno kaznovanje (Holden idr., 1999; McLoyd idr., 2007; Socolar idr., 2005; Woodward in Fergusson, 2002). S to raziskavo želim preveriti, ali in katere so komponente konteksta, ki so povezane tudi z drugimi oblikami discipliniranja otrok v družini. Pri raziskovanju načinov discipliniranja ne nazadnje ne moremo mimo medgeneracijskega prenosa načinov discipliniranja otrok v družini. Dozdajšnje raziskave so pokazale le medgeneracijske povezave pri načinih discipliniranja, kadar gre za telesno kaznovanje (Deater-Deckard idr., 2003; Douglas, 2006; Lunkenheimer idr., 2006; Woodward in Fergusson, 2002). Z raziskavo pa želim preveriti tudi možen prenos drugih načinov discipliniranja.

Metoda

Udeleženci

Vprašalnik je prejelo 250 oseb, izpolnile in vrnile pa so jih 103, od tega so jih 21 (20,4 %) izpolnili moški in 82 (79,6 %) ženske. Povprečna starost udeležencev anketiranja je 38,8 leta ($SD = 5,8$). Med vprašanimi je 73 (70,9 %) poročenih, 13 (12,6 %) ločenih, 12 (11,7 %) jih živi v zunajzakonski skupnosti, štirje (3,9 %) pa živijo ločeno od partnerja. Štirideset (38,8 %) udeležencev je zaključilo univerzitetni študij, 26 (25,2 %) srednjo šolo oziroma gimnazijo, 24 (23,3 %) visoko šolo, 10 (9,7 %) podiplomski študij, 2 (2,7 %) poklicno in eden (1 %) osnovno šolo. Povprečno imajo udeleženci dva otroka. Trinajst (22,3 %) anketirancev mesečno zasluži manj kot 870 evrov, kar je po podatkih Statističnega urada RS (vir: <http://www.stat.si/>) manj od povprečne mesečne plače v Republiki Sloveniji v času izpolnjevanja vprašalnikov.

Anketni vprašalniki so bili razdeljeni med udeležence skupine za starše pod vodstvom Frančiškanskega družinskega inštituta in med udeležence roditeljskega sestanka v dveh naključno izbranih osnovnih šolah v Ljubljani in njeni okolici.

Pripomočki

Za raziskavo je bil uporabljen vprašalnik dimenzij discipliniranja *The Dimensions of Discipline Inventory* (Straus in Fauchier, 2007). Besedilo izvirnika so prevedli trije neodvisni prevajalci, nato pa je bila usklajena različica znova prevedena v angleščino. Angleška različica je bila poslana avtorjem izvirnika, njihove

pripombe pa so bile upoštevane pri oblikovanju končne različice vprašalnika, ki je bila uporabljena v raziskavi.

V izvorniku ima vprašalnik tri različice, in sicer vprašalnik za starše (*Parent-Report Form*), vprašalnik za otroke (*Child-Report Form*) in vprašalnik za odrasle (*Adult-Recall Form*) (Straus in Fauchier, 2007). Za našo raziskavo je bila prvič uporabljena kombinacija vprašalnika za starše in vprašalnika za odrasle. Vprašalnik za starše vključuje demografske podatke, podatke o otroku, na katerega se bodo nanašali odgovori, 26 trditev o načinih discipliniranja, trditve o kontekstu doživljanja in ocene izvršitve discipliniranja in 26 trditev za ugotavljanje mnenja o načinih discipliniranja. Ta vprašalnik je bil dopolnjen z delom vprašalnika za odrasle, in sicer s trditvami za ugotavljanje načinov discipliniranja, kot se jih spominjajo iz obdobja, ko so bili stari 10 let.

Šestindvajset trditev o načinih discipliniranja je lahko porabljenih v obliki specifičnih trditev, poleg tega pa po teoretičnih izhodiščih oblikujejo dve glavni dimenziji discipliniranja, in sicer kaznovalno in nekaznovalno, ki se deli v devet konceptualno širših dimenzij oziroma devet lestvic načinov discipliniranja: telesno kazen, omejevanje privilegijev, preusmeritev, pojasnjevanje in učenje, ignoriranje, spremljanje, kazen in restitucijo, psihično nasilje ter nagrajevanje (Straus in Fauchier, 2007). Vprašalnik ocenjuje tudi kontekst doživljanja staršev ob discipliniranju: samozavest, partnerski konflikt, zaznano neučinkovitost, stres; in oceno izvršitve discipliniranja: konsistentnost, kognitivno okvirjanje, odzivnost, podporo, opozarjanje in impulzivnost (Straus in Fauchier, 2007). Kontekst doživljanja in ocena izvršitve se ocenjuje na 5-stopenjski lestvici. Trditve za ugotavljanje mnenja o discipliniranju oblikujejo dve glavni lestvici (stališče do kaznovalnih načinov discipliniranja in stališče do nekaznovalnih načinov discipliniranja) in enakih devet lestvic načinov discipliniranja kot trditve o načinih discipliniranja, torej mnenje o telesni kazni, omejevanju privilegijev, preusmeritvi, pojasnjevanju in učenju, ignoriranju, spremljanju, kazni in restituciji, psihičnem nasilju in nagrajevanju (Straus in Fauchier, 2007). Stališča se ocenjujejo po 4-stopenjski lestvici.

Zanesljivost instrumenta so avtorji ugotavljali s pilotsko raziskavo med 498 študenti in 53 starši z izračunom notranje konsistentnosti vprašalnika. Pokazalo se je, da so alfa koeficienti višji pri vzorcu študentov in pri lestvicah, ki zajemajo več trditev (Straus in Fauchier, 2007). Izračun notranje konsistentnosti prevedenega vprašalnika je skladen z rezultati pilotske raziskave.

Avtorji vprašalnika veljavnost zagovarjajo s trditvijo, da je prvi dokaz veljavnosti lahko že primerjava povprečij posameznih lestvic, saj ima lestvica pojasnjevanja in učenja najvišjo frekvenco v zadnjem letu ter lestvici fizične kazni in psihičnega nasilja najnižjo frekvenco (Straus in Fauchier, 2007).

Uporabljeni instrument je novejši in je prvi, ki discipliniranje opazuje večrazsežno (Straus in Fauchier, 2007). Tako je njegova pomanjkljivost, ki je v tem, da z razmeroma malo postavkami raziskuje mnogo različnih komponent tega pojava, hkrati tudi njegova prednost pred drugimi vprašalniki, saj zajame pojav discipliniranja

Tabela 1. Notranja konsistentnost (Cronbachovi alfa koeficienti) pilotske in pričujoče raziskave.

	Discipliniranje matere (Straus & Fauchier, 2007)	Discipliniranje očeta (Straus & Fauchier, 2007)	Disci- pliniranje otrok	Disci- pliniranje matere	Disci- pliniranje očeta
kaznovalno discipliniranje	,89	,88	,84	,92	,93
nekaznovalno discipliniranje	,81	,82	,83	,76	,82

v celotnem kontekstu, v katerem se odvija. Hkrati pa s kombinacijo vprašalnika za starše in vprašalnika za odrasle zajame tudi pomemben vidik medgeneracijskega prenosa, ki ga želimo raziskati.

Postopek

Vprašalniki so bili razdeljeni med udeležence skupine za starše pod okriljem Frančiškanskega družinskega inštituta in med starše, ki so se udeležili roditeljskega sestanka v dveh naključno izbranih osnovnih šolah v Ljubljani in njeni okolici. Pridobljeno je bilo soglasje vodje skupine za starše in ravnateljev šol, na katerih so bili anketni vprašalniki razdeljeni. Udeležencem je bilo razloženo, kaj je namen raziskave ter da je sodelovanje v raziskavi prostovoljno in anonimno. Anketne vprašalnike so izpolnjevali med sestankom ali pa so jih v naslovljeni pisemski ovojnici poslali po pošti.

S korelacijsko strategijo smo preverjali, v kolikšni meri in v kateri smeri so načini discipliniranja otrok v družini povezani z drugimi spremenljivkami v raziskavi. Z izračunom korelacijskih koeficientov smo preverjali možnost medgeneracijskih povezav pri pogostosti uporabe posameznih načinov discipliniranja in povezavo načinov discipliniranja s kontekstom doživljanja in oceno izvršitve discipliniranja.

Rezultati

Izračun razlik med aritmetičnimi sredinami za neodvisne vzorce je pokazal naslednje razlike glede na načine discipliniranja dečkov in deklic. Po podatkih s 95-odstotno gotovostjo lahko trdimo, da starši statistično pomembneje kaznovalno disciplinirajo dečke kot deklice, $t(89,44) = 2,228$, $p = ,028$. in sicer pogosteje pri discipliniranju dečkov uporabljajo telesno kazen, $t(62,18) = 2,271$, $p = ,027$, omejevanje privilegijev, $t(60,24) = 2,067$, $p = 0,043$, in ignoriranje, $t(68,40) = 2,362$, $p = 0,021$. Pri nekaznovalnih načinih discipliniranja statistično pomembnih razlik med aritmetičnimi sredinami izračun ne pokaže.

Tabela 2. Razširjenost uporabe posameznega načina discipliniranja v odstotkih in povprečne vrednosti pogostosti načinov discipliniranja otrok v zadnjem letu

način discipliniranja	RZL	M (SD)	R	Rmati	Roče
KAZNOVALNO DISCIPLINIRANJE		119,83 (196,86)			
TELESNA KAZEN		8,24 (26,11)			
stresti oziroma trdo prijeti otroka, da bi pridobili njegovo/njeno pozornost	53,0 %	6,58 (21,84)	61,0 %	53,7 %	53,8 %
naščkati, udariti oziroma klofniti otroka	37,0 %	1,10 (1,99)	57,0 %	67,3 %	73,7 %
uporabiti kuhalično, krtačo, pas oziroma drugi predmet	7,0 %	0,52 (3,65)	15,0 %	45,4 %	40,0 %
umiti otrokova usta z milom, dali začimbo na njegov jezik ali naredili kaj podobnega	1,0 %	0,04 (0,40)	2,0 %	6,2 %	3,2 %
OMEJEVANJE PRIVILEGIJEV		46,59 (151,33)			
odvzeti žepnico, igračo ali druge privilegije zaradi neprimernega vedenja	70,7 %	19,59 (73,05)	78,8 %	47,9 %	38,9 %
poslati otroka v posteljo brez obroka	4,0 %	0,12 (0,62)	7,0 %	29,2 %	23,9 %
odvzeti žepnico, igračo ali drugi privilegij dokler otrok ne naredi, kar se zahteva	68,0 %	23,62 (86,44)	74,0 %	43,1 %	39,1 %
zadržati otroka doma oziroma mu omejili aktivnosti izven doma zaradi njegovega neprimernega vedenja	52,5 %	3,13 (6,40)	56,4 %	69,1 %	63,4 %
KAZEN IN RESTITUCIJA		48,77 (96,86)			
naložiti otroku dodatna opravila kot posledico neprimernega vedenja	60,4 %	10,02 (15,68)	61,4 %	78,7 %	61,5 %
od otroka zahtevati, da se oddolži za svoje neprimerno vedenje	54,5 %	11,07 (40,67)	58,4 %	52,6 %	42,9 %
prisiliti otroka, da se opraviči oziroma da reče, da mu je žal za neprimerno vedenje	61,2 %	27,10 (61,08)	71,4 %	62,4 %	49,5 %
PSIHIČNO NASILJE		55,74 (92,70)			
kričati oziroma vpili na otroka	78,0 %	31,30 (57,48)	83,0 %	82,7 %	70,2 %
otroku skušati zbuditi občutek sramu oziroma krivde	59,0 %	13,18 (39,51)	67,0 %	71,1 %	57,0 %
zadrževati naklonjenost oziroma se vesti hladno pred otrokom ter ga ne objeti oziroma poljubiti	37,0 %	6,00 (21,76)	45,0 %	61,5 %	53,5 %
otroku reči, da je len, površen, nepremišljen ali podobno	54,5 %	5,21 (9,71)	63,4 %	75,5 %	65,6 %

NEKAZNOVALNO DISCIPLINIRANJE					
PREUSMERITEV		715,96 (598,73)			
otroka poslati v kot oziroma v sobo za določen čas	46,5 %	37,71 (83,24)	53,5 %	48,5 %	47,3 %
ponuditi otroku nekaj kar rad počne, da bi prenehal s tistim, kar dela narobe	71,4 %	5,45 (10,48)	77,6 %	50,5 %	46,1 %
		31,94 (81,35)			
POJASNJEVANJE IN UČENJE					
razložiti pravila s ciljem preprečiti ponovitev neprimernega vedenja	96,0 %	251,11 (253,21)	97,0 %	87,4 %	81,3 %
pokazati ali pojasniti otroku kako se nekaj primerno naredi	89,0 %	112,06 (149,43)	98,0 %	91,6 %	87,9 %
		136,60 (164,43)			
IGNORIRANJE					
namenoma ne biti pozoren na otrokovo neprimerno vedenje	70,4 %	32,06 (65,46)	79,6 %	60,5 %	54,2 %
pustiti, da se ta otrok neprimerno vede, s ciljem da se sam spopade s posledicami	78,0 %	17,92 (53,68)	83,0 %	73,3 %	64,4 %
		13,88 (30,03)			
SPREMLJANJE					
opozoriti otroka, da gledate in preverjate, če bo kaj naredil/a	75,0 %	100,76 (142,42)	80,0 %	73,4 %	64,4 %
preveriti otroka, če se neprimerno vede	77,6 %	41,56 (80,81)	81,6 %	79,8 %	68,6 %
		60,00 (100,93)			
NAGRAJEVANJE					
pohvaliti otroka, ko je prenehal z neprimernim vedenjem oziroma ko se je vedel primerno	97,0 %	252,74 (246,58)	97,0 %	76,6 %	69,2 %
dati otroku denar ali kakšno drugo stvar, ko je prenehal z neprimernim vedenjem ali ko se je vedel primerno	38,6 %	3,31 (8,73)	42,6 %	26,0 %	25,8 %
preveriti otroka, da bi mu lahko rekli, da nekaj dobro počne	87,9 %	113,03 (149,74)	88,9 %	77,3 %	65,9 %

Opombe: RZL – razširjenost uporabe načina discipliniranja v zadnjem letu; M – povprečne vrednosti pogostosti načinov discipliniranja za otroka v zadnjem letu; R – razširjenost načina discipliniranja za otroka (uporabljeno v zadnjem letu ali v prejšnjih letih), Rmati – razširjenost načina discipliniranja, ki ga je uporabljala mati, Roče – razširjenost načina discipliniranja, ki ga je uporabljal oče.

Stališča se povezujejo s posameznimi načini discipliniranja. Pogostost uporabe kaznovalnih načinov discipliniranja se statistično pomembno pozitivno povezuje s sprejemljivostjo kaznovalnega discipliniranja ($r = ,463; p < ,01$) in pogostost uporabe nekaznovalnih načinov discipliniranja se statistično pomembno pozitivno povezuje s sprejemljivostjo nekaznovalnega discipliniranja ($r = ,466; p < ,01$). Sprejemljivost telesne kazni kot načina discipliniranja se statistično pomembno povezuje z uporabo telesne kazni pri discipliniranju otroka ($r = ,394; p < ,01$). Prav tako obstajajo statistično pomembne povezave med stališči in drugimi načini discipliniranja, in sicer: omejevanje privilegijev ($r = ,382; p < ,01$), preusmeritev ($r = ,547; p < ,01$), ignoriranje ($r = ,455; p < ,01$), spremljanje ($r = ,655; p < ,01$), kazen in restitucija ($r = ,492; p < ,01$), psihično nasilje ($r = ,330; p < ,01$) ter nagrajevanje ($r = ,482; p < ,01$). Le pojasnjevanje in učenje kot načina discipliniranja nista povezani s stališči staršev o sprejemljivosti tega načina discipliniranja ($r = ,048$).

Deskriptivna statistika, prikazana v tabeli 2, kaže odstotek staršev, ki so posamezni način discipliniranja uporabili v zadnjem letu oziroma v prejšnjih letih, povprečne vrednosti posameznih načinov discipliniranja otrok v zadnjem letu in odstotek uporabe posameznih načinov discipliniranja očeta in matere pri udeležencih 10. letih.

Podatki o razširjenosti posameznih načinov discipliniranja kažejo, da so skoraj vsi načini tako kaznovalnega kot nekaznovalnega discipliniranja prisotni pri vsaj polovici od anketiranih staršev (glej tabelo 2, kolono RZL in R). Pri interpretaciji teh rezultatov moramo upoštevati razmerje uporabe kaznovalnih in nekaznovalnih načinov discipliniranja. V povprečju starši disciplinirajo svoje otroke v 14,87 % ($SD = 13,25$) s kaznovalnimi in v 85,13 % ($SD = 13,25$) z nekaznovalnimi načini discipliniranja. Tudi rezultate razširjenosti kaznovalnih in nekaznovalnih načinov discipliniranja, kot sta jih uporabljala mati oziroma oče (glej tablo 2, kolono Rmati in Roče) moramo interpretirati z upoštevanjem dejstva, da starši poročajo, da so njihove matere kaznovalno disciplinirale povprečno 40,49 % ($SD = 27,84$) in nekaznovalno 48,94 % ($SD = 27,61$) ter da so njihovi očetje kaznovalno disciplinirali povprečno 38,27 % ($SD = 32,44$) in nekaznovalno 60,84 % ($SD = 33,03$).

V tabeli 3 je za izračun mere povezanosti med ordinalno (oceno osebnega doživljanja in oceno izvršitve discipliniranja) in intervalno spremenljivko (pogostost uporabe načinov discipliniranja) uporabljen Spearmanov korelacijski količnik. Prikazani statistično pomembni rezultati kažejo na nizke do visoke pozitivne in negativne (samozavest in načini discipliniranja se povezujejo negativno) povezave med navedenima spremenljivkama. Kaznovalni načini discipliniranja so visoko pozitivno povezani z zaznano neučinkovitostjo, stresom in impulzivnostjo pri odzivu na otrokovo neprimerno vedenje ter so visoko negativno povezani s samozavestjo starša (glej tabelo 3, kolono Kaz.disc.). Zmerne in visoke mere povezanosti zasledimo predvsem med telesno kaznijo in negativnim osebnim doživljanjem (glej tabelo 3, kolono TK) ter psihičnem nasiljem in negativnim osebnim doživljanjem (glej tabelo3, kolono Pn). Impulzivnost pri odzivanju na nezaželeno vedenje otroka je

Tabela 3. Povzetek (le statistično pomembni rezultati) korelacijskih koeficientov (Spearmanov ρ) med načini discipliniranja in oceno osebnega doživljanja oziroma konteksta izvršitve discipliniranja

	Kaz. disc.					Nekaz. disc.				
	TK	Op	KR	Pn	disc.	Pr	PU	Ig	Sp	Na
OSEBNO DOŽIVLJANJE										
Samozavest	–,52**	–,45**	–,45**	–,34**	–,47**			–,27**	–,27**	
Partnerski konflikt	,38**	,33**	,26*		,37**					
Zaznana neučinkovitost	,51**	,43**	,47**	,32**	,45**				,23*	
Stres	,59**	,46**	,54**	,32**	,57**				,30**	
KONTEKST DISCIPLINIRANJA										
Konsistentnost						,28**				,25*
Kognitivno okvirjanje		,23*	,28**	,31**	,21*	,29**	,31**	–,20*	,30**	,32**
Odzivnost	,24*		,31**	,31**		,29**	,31**		,31**	,31**
Podpora						,38**	,24*		,21*	,36**
Opozarjanje	,20*		,21*	,41**		,27*	,23*		,35**	,36**
Impulzivnost	,59**	,54**	,47**	,37**	,59**		,28**		,35**	,24*
									,32**	,32**

Opombe: Kaz. disc. = kaznovально discipliniranje, TK = telesna kazen, Op = omejevanje privilegijev, KR = kazen in restitucija, Pn = psihično nasilje, Nekaz. disc. = nekaznovально discipliniranje, Pr = preusmeritev, PU = pojasnjevanje in učenje, Ig = ignoriranje, Sp = spremljanje, Na = nagrajevanje.

* $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Tabela 4. Povzetek (le statistično pomembni rezultati) korelacijskih koeficientov (Pearsonov r) med načini discipliniranja otrok in načini discipliniranja, ki jih je uporabljala mati pri udeležencih 10 letih.

Način discipliniranja matere	Kaz. disc.	TK	Op	KR	Ph	Nekaz. disc.	Pr	PU	Ig	Sp	Na
Kaznovavno discipliniranje		,33**		,28*	,23*	,35**	,23*	,22*			,33**
Telesna kazen					,23	,32**		,30**	,26*		,29**
Omejevanje privilegijev		,27*			,27*	,26*					
Kazen in restitucija	,29**	,28**		,25*	,56**						
Psihično nasilje		,32**		,25*	,21*	,31**				,29**	,31**
Ne-kaznovavno discipliniranje											
Preusmeritev						,36**	,27*	,29*			,32**
Pojasnjevanje in učenje				,24*	,51**	,24*		,27*			
Ignoriranje						,24*		,31**			
Spremljanje	,24*				,22*						
Nagrajevanje			,22*			,25*					,30**

Opombe: Kaz. disc. = kaznovavno discipliniranje, TK = telesna kazen, Op = omejevanje privilegijev, KR = kazen in restitucija, Ph = psihično nasilje, Nekaz. disc. = nekaznovavno discipliniranje, Pr = preusmeritev, PU = pojasnjevanje in učenje, Ig = ignoriranje, Sp = spremljanje, Na = nagrajevanje. * $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Tabela 5. Povzetek (le statistično pomembni rezultati) korelacijskih koeficientov (Pearsonov r) med načini discipliniranja otrok in načini discipliniranja, ki jih je uporabljal oče pri udeležencevih 10 letih.

	Kaz. disc.	TK	Op	KR	Pn	Nekaz. disc.	Pr	PU	Ig	Sp	Na
Načini discipliniranja očeta											
Kaznovavno discipliniranje				,25*	,30*						
Telesna kazen					,25*						
Omejevanje privilegijev					,56**						
Kazen in restitucija	,27*				,28*	,31**				,31**	,26*
Psihično nasilje				,25*	,28*						
Ne-kaznovavno discipliniranje											
Preusmeritev					,44**	,48**	,35**	,48**			,35**
Pojasnjevanje in učenje						,40**	,26*	,43**			,27*
Ignoriranje					,31**					,22*	
Spremljanje					,26*	,29*	,23*	,27*			,27*
Nagrajevanje						,36**		,36**			,32**

Opombe: Kaz. disc. = kaznovavno discipliniranje, TK = telesna kazen, Op = omejevanje privilegijev, KR = kazen in restitucija, Pn = psihično nasilje, Nekaz. disc. = nekaznovavno discipliniranje, Pr = preusmeritev, PU = pojasnjevanje in učenje, Ig = ignoriranje, Sp = spremljanje, Na = nagrajevanje.
* $p < ,05$; ** $p < ,01$.

statistično pomembno ($p < ,01$) pozitivno povezana z vsemi načini kaznovalnega discipliniranja (glej tabelo 3, vrsto Impulzivnost). Medtem pa se nekaznovalni načini discipliniranja povezujejo z nizko oziroma zmerno stopnjo s konsistentnostjo, kognitivnim okvirjanjem, podporo in opozarjanjem.

V tabelah 4 in 5 je za intervalne spremenljivke uporabljen Pearsonov korelacijski količnik. Korelacijski koeficienti kažejo na nizko do visoko mero pozitivne povezanosti med nekaterimi načini discipliniranja, ki so jih uporabljali starši, in zdajšnjimi načini discipliniranja otrok. Primerjava tabel 4 in 5 pokaže, da se načini discipliniranja otrok bolj pogosto statistično pomembno povezujejo z načini discipliniranja matere kot očeta. Nekatero zanimivejše statistično pomembne povezave predstavljajo povezave telesne kazni z nekaterimi načini kaznovalnega discipliniranja matere (glej tabelo 4, kolono TK), psihičnega nasilja in kaznovalnim discipliniranjem matere (glej tabelo 4, kolono Pn) ter nekaznovalnega discipliniranja tako z nekaterimi nekaznovalnimi kot tudi kaznovalnim načini discipliniranja matere (glej tabelo 4, kolono Nekaz. dics.). Pri ugotavljanju prenosa načinov discipliniranja očeta pa ugotovimo statistično pomembne povezave med nekaterimi nekaznovalnimi načini discipliniranja otrok in očeta (glej tabelo 5, kolone Pr, PU, Sp, Na) ter med psihičnem nasiljem in nekaterimi kaznovalnimi in nekaznovalnimi načini discipliniranja očeta (glej tabelo 5, kolono Pn). Telesno kaznovanje otrok se ne povezuje z nobenim načinom discipliniranja očeta (glej tabelo 5, kolono TK).

Razprava

Pričujoča raziskava je potrdila zaključke prejšnjih raziskav (Kornhauser in Pleterski-Rigler, 2007; Socolar idr., 2007; Straus in Field, 2003; Straus in Stewart, 1999) o pogostosti uporabe posameznih načinov discipliniranja. Starši otroka najpogosteje pohvalijo, nagradijo oziroma mu pojasnijo pravila in pokažejo, kako se kaj primerno naredi. Ti zaključki se skladajo s teorijo, da je discipliniranje predvsem preventivno delovanje staršev, s ciljem učenja zelenega načina vedenja (Oddone Paolucci in Violato, 2004) z nagrajevanjem in s pojasnjevanjem. V manjši meri je discipliniranje kaznovanje neprimerne vedenja.

Kljub dejstvu, da je kaznovalno discipliniranje uporabljeno v manjši meri, raziskava kaže na prisotnost kaznovalnega discipliniranja otrok v našem prostoru. Več kot polovica staršev v raziskavi navaja, da je vsaj enkrat v zadnjem letu uporabila psihično nasilje kot način discipliniranja otroka, povprečno starši psihično nasilje, kot ga meri vprašalnik, uporabijo 55,74-krat letno. Čeprav raziskava ni pokazala konkretnih podatkov o učinkih takega discipliniranja na otroka, je mogoče predvidevati, da tako ravnanje (kričanje na otroka, zbujanje občutka sramu in krivde pri otroku, zadrževanje naklonjenosti in grajanje otroka, da je len, površen) pri otroku lahko povzroči občutke strahu, ponižanja oziroma ogroženosti, kar v našem prostoru zakon o preprečevanju nasilja v družini opredeljuje kot psihično nasilje (Zakon o

preprečevanju nasilja v družini, 2008). Prav tako podatki kažejo, da je več kot polovica staršev že uporabila telesno kazen (otroka stresla, trdo prijala oziroma ga našeškala, udarila, klofnila) in da je šestina staršev za telesno kaznovanje uporabila kuhalnico, krtačo, pas ali drug predmet. Tretjina staršev je svojega otroka našeškala v zadnjem letu, kar je pokazala že predhodna raziskava (Kornhauser in Pleterski-Rigler, 2007). Omenjene načine discipliniranja je mogoče po zakonu o preprečevanju nasilja v družini (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008) razumeti kot fizično nasilje nad otrokom. Dečki izkusijo več fizičnega kaznovanja (šeškanje, tepež oziroma klofuta) od deklic, kot so pokazale že nekatere prejšnje raziskave (Straus, 1994). Razširjenost uporabe kaznovalnih načinov discipliniranja otrok v družini je lahko posledica sprejemljivosti teh načinov za starše, saj podatki kažejo, da se pogostost kaznovalnih načinov discipliniranja zmerno pozitivno povezuje s sprejemljivostjo teh načinov discipliniranja za starše. Odločitev za kaznovalno discipliniranje (predvsem za telesno kaznovanje) je po nekaterih prejšnjih raziskavah (Grogan-Kaylor in Otis, 2007; Holden idr., 1999; Socolar idr., 2005; Woodward in Fergusson, 2002) lahko povezana tudi s povečanim neželenim vedenjem pri otroku.

Konflikt v zakonski zvezi in nestabilnost v družini sta lahko rizična dejavnika, ki povečujeta uporabo fizičnega kaznovanja (Woodward in Fergusson, 2002). Tudi ta raziskava je pokazala pozitivno povezavo med kaznovalnim discipliniranjem otrok in povečanim doživljanjem partnerskega konflikta, neučinkovitosti, stresa in impulzivnosti pri discipliniranju. Večji občutek samozavesti pa se negativno povezuje s kaznovalnimi načini, kot so telesna kazen, kaznovanje oziroma restitucija in psihično nasilje. Te statistično pomembne povezave kažejo na možnost, da nestabilno, stresno, konfliktno družinsko vzdušje in impulzivnost lahko povečujejo možnost za uporabo kaznovalnih načinov discipliniranja. Impulzivno kaznovalno discipliniranje morda lahko zmanjšuje občutek samozavesti pri starših oziroma nižji občutek samozavesti lahko omogoča impulzivnejše in bolj kaznovalno discipliniranje. Seveda pa lahko ravno pogostejša uporaba kaznovalnega discipliniranja povečuje občutek neučinkovitosti in stresa pri starših. Nekatere teorije opredeljujejo impulzivno kaznovanje kot tisto, ki ga starši kljub nasprotovanju vseeno uporabljajo (McLoyd idr., 2007), česar predstavljena raziskava ne potrjuje, saj se uporaba kaznovalnega discipliniranja povezuje s sprejemljivostjo tega načina discipliniranja. Kljub sprejemljivosti kaznovanja pa lahko starši ob tem načinu discipliniranja pogosteje čutijo izgubo kontrole, kar Straus in Mouradian (1998) opredeljujeta kot impulzivno kaznovanje.

V nasprotju s tem pa je nekaznovalno discipliniranje pozitivno povezano s konsistentnostjo discipliniranja, kognitivnim okvirjanjem, podporo pri discipliniranju in pogostejšim opozarjanjem. Iz navedenih rezultatov lahko sklepamo, da je mogoče ravno sposobnost staršev, da so konsistentni, da razlagajo svoje vedenje, podpirajo svoje otroke in jim dajo vedeti, da so ljubljeni in sprejeti, in da pogosto opozarjajo na posledice, tista, ki lahko povečuje pogostost uporabe nekaznovalnih načinov pri discipliniranju.

Številnim raziskovalcem je uspelo dokazati pozitivno povezavo med fizičnim kaznovanjem v otroštvu in uporabo fizičnega kaznovanja v zdajšnji družini (Deater-Deckard idr., 2003; Douglas, 2006; Holden idr., 1999; Lunkenheimer idr., 2006; Socolar idr., 2005), predstavljena raziskava pa kaže le na možnost, da starši lahko pogosteje uporabljajo telesno kazen, če jih je njihova mati disciplinirala s kaznijo oziroma z restitucijo, s psihičnim nasiljem in z omejevanjem privilegijev. Rezultati kažejo na možnost, da se telesno kaznovanje povezuje tudi z izkušnjo drugih načinov kaznovalnega discipliniranja v otroštvu, predvsem z načini discipliniranja, ki jih je uporabljala mati. Na neposrednejši prenos fizičnega kaznovanja mater (v primerjavi z očetmi) na uporabo tega načina discipliniranja pri otrocih opozarjajo že nekatere prejšnje raziskave (Lunkenheimer idr., 2006). Uporaba psihičnega nasilja kot načina discipliniranja otrok pa se povezuje z uporabo preusmeritve in kazni oziroma restitucije obeh staršev, kar lahko pomeni, da bodo starši pogosteje disciplinirali s psihičnim nasiljem, če so ob svojih starših doživljali discipliniranje kot preusmerjanje vedenja ali kot kaznovanje oziroma restitucijo. Za medgeneracijski prenos načinov discipliniranja predstavljena raziskava kaže možnost, da uporaba določenega načina discipliniranja ne pomeni nujno tudi izkušnje takega discipliniranja v otroštvu. Tudi pri nekaznovalnih načinih discipliniranja otrok se kaže, da so v več primerih povezani tudi z izkušnjo kaznovalnega discipliniranja v otroštvu.

Preden pa navedemo dokončne zaključke, moramo upoštevati omejitve te raziskave. Pri interpretaciji rezultatov in posploševanju moramo upoštevati, da so bili v raziskavo vključeni udeleženci iz osrednjeslovenske regije in da raziskava ne zajema udeležencev iz drugih regij Slovenije, kar omejuje posploševanje rezultatov ne celotno populacijo Slovenije (čeprav so rezultati o pogostosti načinov discipliniranja konsistentni z že opravljeno raziskavo, ki je zajela populacijo celotne Slovenije). Poleg tega je raziskava sestavljena iz dveh vprašalnikov, pri čemer so starši v enem delu ocenjevali svoje vedenje, v drugem pa vedenje svojih staršev. Doživljanje discipliniranja v otroštvu pa se lahko razlikuje od dejanskega vedenja staršev, kakor se tudi ocena lastnega vedenja lahko razlikuje od dejanskega stanja, kar lahko vpliva na interpretacijo rezultatov. Tako moramo pri zaključkih medgeneracijskih povezav upoštevati, da gre za povezave med oceno lastnega vedenja in oceno vedenja staršev, na kateri v obeh primerih lahko vpliva subjektivnost udeleženca raziskave. Tako bi bilo smiselno v nadaljnje raziskovanje načinov discipliniranja otrok v družini vključiti tudi otroke in tako kontrolirati vpliv subjektivnosti. Glede na dejstvo o razširjenosti telesnega kaznovanja te in prejšnjih raziskav (Kornhauser in Pleterski-Rigler, 2007) ter razširjenosti psihičnega nasilja bi bil potreben nekakšen konsenz med strokovnjaki o dopustnosti posameznih načinov discipliniranja v družini. Nadaljnje raziskave o stališčih do načinov discipliniranja v družini med strokovno javnostjo v našem prostoru bi bile potrebne za določitev meje, ko kaznovalne načine discipliniranja že lahko opredelimo kot fizično oziroma psihično nasilje nad otrokom v družini.

Če se vrnemo na izhodišča predstavljena na začetku tega sestavka, lahko glede na izsledke raziskave potrdimo ugotovitev, da je telesno kaznovanje le najbolj

izstopajoč kamenček v mozaiku, ki predstavlja diskusijo o načinih discipliniranja otrok v družini. Pričujoča raziskava je lahko še en dokaz, da raziskovanje discipliniranja otrok v družini ne more in ne sme biti omejeno le na podatke o razširjenosti posameznih načinov. Prav tako se po tej raziskavi ne moremo več zadovoljiti z razlago generacijskega prenosa načinov discipliniranja (telesno kaznujejo tisti starši, ki so bili sami telesno kaznovani), saj rezultati kažejo na potrebo po kompleksnejši razlagi pojavnosti in vzrokov načinov discipliniranja predvsem z upoštevanjem osebnega doživljanja staršev in konteksta, v katerem se discipliniranje odvija.

Kljub omenjenim omejitvam raziskava kaže na potrebo po obravnavanju načinov discipliniranja otrok v družini tudi v kontekstu stališč staršev, osebnega doživljanja, kontekstu izvršitve in medgeneracijskih povezav, kar presega dozdajšnje raziskave v našem prostoru, ki so se ukvarjale zgolj s pogostostjo posameznih načinov discipliniranja otrok v družini. Raziskava je pomemben prispevek k diskusiji o dopustnosti posameznih načinov discipliniranja v družini, saj opozarja na razširjenost fizičnega in psihičnega kaznovanja otrok v družini.

Literatura

- American Academy of Pediatrics. (1998). Guidance for effective discipline. *Pediatrics*, 101, 723-728.
- Aucoin, K., Frick, P. J. in Bodin, S. D. (2006). Corporal punishment and child adjustment. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27, 527-541.
- Baumrind, D., Larzelere, R. E. in Cowan, P. A. (2002). Ordinary physical punishment: Is it harmful? Comment on Gershoff (2002). *Psychological Bulletin*, 128, 580-589.
- Council of Europe. (2004). *Europe-wide ban on corporal punishment of children – Parliamentary assembly recommendation 1666*.
- Deater-Deckard, K., Lansford, J. E., Dodge, K. A., Pettit, G. S. in Bates, J. E. (2003). The development of attitudes about physical punishment: An 8-year longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 17, 351-360.
- Douglas, E. M. (2006). Familial violence socialization in childhood and later life approval of corporal punishment: A cross-cultural perspective. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76, 23-30.
- Filipčič, K. (2007). Pravni vidiki kaznovanja otrok v družini [Legal viewpoint of children punishment in the family]. V P. Kornhauser (Ur.), *Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja [Let us assure the youth without corporal punishment for our children]* (str. 110-122). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Flynn, C. P. (1998). To spank or not to spank: The effect of situation and age of child on support for corporal punishment. *Journal of Family Violence*, 13, 21-37.
- Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128, 539-579.
- Grogan-Kaylor, A. (2004). The effect of corporal punishment on antisocial behavior in

- children. *Social Work Research*, 28, 153-162.
- Grogan-Kaylor, A. in Otis, M. D. (2007). The predictors of parental use of corporal punishment. *Family Relations*, 56, 80-91.
- Gunnoe, M. L. in Mariner, C. L. (1997). Toward a developmental-contextual model of the effects of parental spanking on children's aggression. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 151, 768-775.
- Harper, F. W. K., Brown, A. M., Arias, I. in Brody, G. (2006). Corporal punishment and kids: How do parent support and gender influence child adjustment? *Journal of Family Violence*, 21, 197-207.
- Holden, G. W., Miller, P. C. in Harris, S. D. (1999). The instrumental side of corporal punishment: Parents' reported practices and outcome expectancies. *Journal of Marriage and Family*, 61, 908-919.
- Kornhauser, P. in Pleterski-Rigler, D. (2007). Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja [Let us assure the youth without corporal punishment for our children]. V P. Kornhauser (Ur.), *Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja [Let us assure the youth without corporal punishment for our children]* (str. 54-98). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Larzelere, R. E. (2000). Child outcomes of nonabusive and customary physical punishment by parents: An updated literature review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 3, 199-221.
- Lunkenheimer, E. S., Kittler, J. E., Olson, S. L. in Kleinberg, F. (2006). The intergenerational transmission of physical punishment: differing mechanisms in mothers' and fathers' endorsement? *Journal of Family Violence*, 21, 509-519.
- Lynch, S. K., Turkheim, E., D'Onofrio, B. M., Mendle, J., Emery, R. E., Slutske, W. S. in dr. (2006). A genetically informed study of the association between harsh punishment and offspring behavioral problems. *Journal of Family Psychology*, 20, 190-198.
- MacMillan, H. L., Boyle, M. H., Wong, M. Y., Duku, E. K., Fleming, J. E. in Walsh, C. A. (1999). Slapping and spanking in childhood and its association with lifetime prevalence of psychiatric disorders in a general population sample. *Canadian Medical Association Journal*, 161, 805-820.
- McLoyd, V. C., Kaplan, R., Hardaway, C. R. in Wood, D. (2007). Does endorsement of physical discipline matter? Assessing moderating influences on the maternal and child psychological correlates of physical discipline in african american families. *Journal of Family Psychology* 21, 165-175.
- Mulvaney, M. K. in Mebert, C. J. (2007). Parental corporal punishment predicts behavior problems in early childhood. *Journal of Family Psychology*, 21, 389-397.
- Oddone Paolucci, E. in Violato, C. (2004). A meta-analysis of the published research on the affective, cognitive, and behavioral effects of corporal punishment. *The Journal of Psychology*, 138, 197-221.
- Papalia, D. E., Olds, S. W. in Feldman, R. D. (2008). *A child's world : infancy through adolescence*. Boston: McGraw-Hill.
- Pavlovič, Z. (2007). Državna prepoved klofute? Ne, hvala! Ali pač? [State ban of a slap? No, thanks! Or?]. V P. Kornhauser (Ur.), *Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja [Let us assure the youth without corporal punishment for*

- our children*] (str. 135-151). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Schenck, E. R., Lyman, R. D. in Bodin, D. S. (2000). Ethical beliefs, attitudes, and professional practices of psychologists regarding parental use of corporal punishment: A survey. *Children's Services: Social Policy, Research, and Practice*, 3, 23-38.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* [Dictionary of slovenian literary language]. (2008). Ljubljana: DZS.
- Socolar, R. R. S., Savage, E. in Evans, H. (2007). A longitudinal study of parental discipline of young children. *Southern Medical Journal* 100, 472-477.
- Socolar, R. R. S., Savage, E., Keyes-Elstein, L. in Evans, H. (2005). Factors that affect parental disciplinary practices of children aged 12 to 19 months. *Southern Medical Journal*, 98, 1181-1191.
- Straus, M. A. (1994). *Beating the devil out of them: Corporal punishment in American families*. San Francisco: Jossey-Bass/Lexinton Books.
- Straus, M. A. in Fauchier, A. (2007). *Manual for the Dimensions of discipline inventory (DDI)*. New Hampshire: Family Research Laboratory.
- Straus, M. A. in Field, C. J. (2003). Psychological aggression by american parents: National data on prevalence, chronicity and severity. *Journal of Marriage and Family*, 65, 795-808.
- Straus, M. A. in Mouradian, V. E. (1998). Impulsive corporal punishment by mothers and antisocial behavior and impulsiveness of children. *Behavioral Sciences and the Law*, 16, 353-374.
- Straus, M. A. in Stewart, J. H. (1999). Corporal punishment by american parents: National data on prevalence, chronicity, severity, and duration, in relation to child and family characteristics. *Clinical Child & Family Psychology Review*, 2, 55-70.
- Straus, M. A., Sugarman, D. B. in Giles-Sims, J. (1997). Spanking by parents and subsequent antisocial behavior of children. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 151, 761-767.
- Trumbull, D. A., Larzelere, R. E., Wolraich, M. in Trumbull, D. A. (1999). To spank or not to spank. *Pediatrics*, 103, 696-698.
- Whitney, S. D., Tajima, E. A., Herrenkohl, T. I. in Huang, B. (2006). Defining child abuse: Exploring variations in ratings of discipline severity among child welfare practitioners. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 23, 316-342.
- Woodward, L. J. in Fergusson, D. M. (2002). Parent, child, and contextual predictors of childhood physical punishment. *Infant and Child Development*, 11, 213-235.
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini* [Family violence act], (2008). <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=487>